

Огляд змін та доповнень до таблиць УДК за 2007—2008 роки

Наталія Чунакова,
старший науковий співробітник
відділу класифікаційних систем
Книжкової палати України

Актуалізація таблиць Універсальної десятикової класифікації (УДК) — це підтримання класифікаційної системи відповідно до сучасного стану знань та потреб інформаційної діяльності за допомогою регулярного внесення змін і доповнень в еталонну базу даних. Перегляд та актуалізацію класів міжнародного англійського еталона УДК координує Консорціум УДК (власник еталона), залучаючи спеціалістів

різних галузей. Відомості про внесені зміни публікуються в щорічному виданні "Extensions and Corrections to the UDC" (Гаага).

Ведення україномовного еталона УДК здійснює Книжкова палата України. Актуалізуються національні таблиці відповідно до видання "Універсальна десятикова класифікація (УДК). Зміни та доповнення". Зараз завершується робота над змінами та доповненнями, внесеними в міжнародний еталон у 2007—2008 рр. [1, 2].

Повна статистика змін та доповнень за зазначені роки подана у табл. 1.

Таблиця 1

Вид індексу	2007 рік	2008 рік
Новий	331	561
Змінений	298	237
Вилучений	162(—)	175(2)

У дужках наведено кількість повністю вилучених індексів (як зайвих понять), без перенесення їхнього змісту в інші класи.

Більшість змін внесено в такі класи Основної та допоміжних таблиць (табл. 2):

Таблиця 2

2007 рік				2008 рік			
Клас (розділ)	Новий індекс	Змінений індекс	Вилучений індекс	Клас (розділ)	Новий індекс	Змінений індекс	Вилучений індекс
(0...)	—	4	2	=...	212	8	63
(1/9)	77	38	8	(1/9)	128	80	69
-05	2	6	—	004	5	6	—
2	34	66	141	2	—	65	—
33	2	3	7	355	32	2	31
364	1	22	—	364	—	14	—
630	24	77	—	7	5	1	6
94	188	15	—	8	183	7	3
—	—	—	—	9	23	9	—

Значна частина змін пов'язана з внесенням у записи класів (класифікаційні ділення або рубрики) нових посилань чи, навпаки, їхнім вилученням, виправленням неточностей у посиланнях, коли не всі посилання на вилучені індекси замінені на нові, виправленням виявлених помилок в індексах, оновленням або удосконаленням термінології тощо. Всі зміни в класифікаційних діленнях подано у вигляді виділеного тексту (грубий шрифт).

Проаналізуємо основні, найсуттєвіші зміни та доповнення в класах УДК за зазначені роки.

Постійну увагу Консорціум приділяє ревізії допоміжних таблиць загальних та спеціальних визначників. Суттєві за обсягом зміни внесені в Таблицю 1с *Загальні визначники мови*: дуже детально розроблено допоміжні індекси аборигенних (американських) мов (мов корінних жителів — індіанців) Центральної та Південної Америки. Для класифікації мов і мовних сімей цих регіонів уведено ряд нових визначників =84/=88 (замість одного =87 раніше), що збільшує можливості класифікації (у тому числі для деталізації підкласів без значного подовження індексів). У таблиці окремим визначником =88 виділено ізолювані мови, які не піддаються генетичній класифікації, та некласифіковані мови. Як і раніше, актуальною залишається проблема відсутності

або нерозвиненості української наукової термінології в різних галузях науки й техніки. Так, під час підготовки таблиці визначників американських мов вдалося знайти українські назви лише для незначної кількості наведених в еталоні мов. Назви більшості американських діалектів і говорів перекладено з російської мови. Мови або діалекти, для яких не вдалося знайти українські або російські еквіваленти, наведено в таблиці латинською графікою.

Удосконалюється Таблиця 1е *Загальні визначники місця*. Так, із неї вилучено допоміжний індекс (475) *Польща (до 1918 р.)*, що абсолютно виправдано і цілком логічно. Країна має індекс (438), а для зазначення необхідного історичного періоду можна використовувати спеціальні визначники місця (1-89) *Території за їх давнім історичним статусом...* та визначники часу "...". (Таблиця 1g) і для цього зовсім не потрібен окремий визначник місця.

За останні роки Таблицю 1е значно розширено за рахунок детальнішого політико-адміністративного поділу багатьох країн світу. Введено велику деталізацію національних регіонів для одинадцяти країн сучасного світу, в тому числі адміністративний поділ Польщі (438) на воєводства, Португалії (469) — на регіони та округи, Латвії (474.3) — на області та райони, Литви (474.5) — на повіти, Молдови

(478) — на регіони та муніципії, Монголії (517.9) — на регіони й аймаки (для Монголії змінився також сам індекс) і класифікацію регіонів для інших країн Європи, Азії та Африки.

На наш погляд, потрібно переглянути адміністративний поділ України (477): у міжнародному англійському еталоні такі відомості для нашої країни застаріли та неповні, навіть у порівнянні з тією самою інформацією в національному еталоні. Її також доцільно оновити з більшою деталізацією, можливо, варто подумати про деяку реструктуризацію підкласу за допомогою, наприклад, вільних індексів (477.1/3).

Таблицю 1к для визначників -02 *Загальні визначники властивостей*, -04 *Загальні визначники процесів...* доповнено новими узагальнюючими підкласами, які раніше були відсутні (-022 *Властивості величин, розмірів, степеня, кількості, числа, часових значень, об'ємів*, -044 *Процеси, пов'язані з оцінюванням, порядком і послідовністю, величиною, числом та ступенем, часом та хронологією, розміром, формою*, -045 *Процеси, пов'язані з позицією, упорядкуванням, положенням і рухом*). Їхнє введення уможливило краще розуміння змісту кожного підкласу, що дуже важливо для уточнення перекладу в рубриках більш глибокого рівня ієрархії та усунення дублювання понять (термінів) у деяких підкласах.

Постійно переглядається та удосконалюється Таблиця 1к-05 *Загальні визначники осіб*. Замість застарілих понять, до неї вводяться нові, актуальні поняття і терміни (наприклад, для деталізації індексу -056.24 *Фізично хворі люди. Хворі інваліди. Одужуючі* введені нові записи класу -056.242

Одужуючі й -056.246 Тяжко хворі. Смертельно хворі. Помираючі) або уточнюються старі (наприклад, -058.835-055.2 *Вдова* та -058.835-055.1 *Вдівець*). Будь-яка ревізія Таблиці 1к-05 вимагає внесення відповідних коректив в Основну таблицю. Це також можуть бути нові (643.54-057.166 *Кімнати для прислуги. Кімнати для покоївок...*) або уточнені (355.01-058.835-055.2 *Вдови військовослужбовців*) поняття.

Більшість змін у класах Основної таблиці пов'язані з перекомпонуванням таблиць, а також із розвитком та уніфікацією методичного апарату. Консорціум продовжує роботу з реструктуризації УДК на фасетну класифікацію, що виявляється у вилученні простих індексів основного класифікаційного ряду та заміні їх новими комбінованими індексами (зі збереженням змісту вилучених) з використанням знака відношення : (двокрапка) та визначників. Наприклад, прості індекси від 2-482 *Діти* до 2-488.85 *Біженці* вилучено та замінено комбінованими індексами, вміщеними в прикладі комбінування класу 2-48 *Одержувачі пастирського іудейства. Соціальні групи і верстви*; вилучені індекси 643.542/.548 замінено комбінованими індексами в прикладах комбінування в 643.54 *Дитячі кімнати, кімнати для гостей...* тощо.

У результаті ревізії класу 26 *Іудаїзм* із нього вилучено підклас 26"652" *Релігія біблійного періоду. Стародавній іудаїзм. Релігія Старого Завіту (Заповіту)*, його зміст перенесено в прикладі комбінування нового підкласу 261 *Стародавній іудаїзм...* і подано перекодування вилучених класів. Коди (індекси) нового підкласу 261 коротші та компактніші (див. табл. 3).

Таблиця 3

26"652"	Релігія біблійного періоду. Стародавній іудаїзм. Релігія Старого Завіту (Заповіту)	261	Релігія біблійного періоду. Стародавній іудаїзм. Релігія Старого Завіту <i>Приклад(и) комбінування:</i>
26"652"-1	Релігійні концепції. Теологія біблійного періоду	261-1	Релігійні концепції. Теологія біблійного періоду
26"652"-144.3	Наявність Бога. Шехіна	261-144.3	Присутність Бога. Шехіна
26"652"-39	Царювання. Сакральний титул володаря	261-39	Царювання. Сакральний титул володаря
26"652"-4/-5	Релігійна практика	261-4/-5	Релігійна практика
26"652"-522	Релігійні місця	261-522	Релігійні місця
26"652"-522.4	Місця виняткової духовності, святості	261-522.4	Місця особливої духовності, святості
26"652"-523.4	Храм	261-523.4	Храм, святилище

Підклас (рубрика) 261 *Релігія біблійного періоду. Стародавній іудаїзм. Релігія Старого Завіту* логічно увійшов у загальний ряд кодів 261/267, який відображає історію розвитку іудаїзму в хронологічному порядку (від стародавнього до сучасного світу).

Частково оновлено або удосконалено термінологію розділу 630 *Лісове господарство. Лісівництво*; основні індекси цього класу доповнено детальними примітками щодо галузі застосування та методичними вказівками щодо застосування, які конкретизують інформацію про зміст кожного класифікаційного ділення.

Клас 821 *Художня література окремими мовами* значно розширився за рахунок введення нових записів класів для літератури окремими мовами та для літератури різних країн. Хоча, на наш погляд, робити це було необов'язково: ніяких особливих ускладнень під час створення цих кодів (індексів) немає (у розділі наведена відповідна методична вказівка). Уведення нових записів класів збільшує загальну кількість рубрик еталона (чи залишиться він у такому разі середнім?).

Актуалізація в класі 94 *Історія* пов'язана з розробленням періодизації історії для окремих країн стародавнього та середньовічного — 94(3) і сучасного — 94(4/9) світу. Історичні періоди подано для одинадцяти країн стародавнього та середньовічного світу (Стародавній Китай, Єгипет, Іудея, Ассирія, Іспанія, Британія тощо) та майже шістьдесяти сучас-

них країн (у тому числі для Польщі, Угорщини, Португалії, Латвії, Литви, Білорусі, України, Індії, Італії тощо).

Важлива частина ревізії таблиць пов'язана з виправленням помилок через некоректне застосування спеціальних визначників, що впливає на наповнення підрозділу та перекручує його зміст. Так, у підкласі 355 *Військова справа* виправлено помилку, пов'язану з використанням спеціальних визначників 35.01/.08. Для деталізації звань військовослужбовців різних родів військ було застосовано спеціальний визначник .08. У результаті наповнення фасета 355.08 *Особовий склад військовослужбовців сухопутних військ, військово-морських сил та інших родів військ* не відповідає наповненню 35.08 *Персонал. Чинovníки, посадові особи...* Ми звернули увагу редактора УДК на некоректне використання визначника .08 у підкласі 355, і нині ця помилка виправлена: введено новий запис класу 355.01/.09 *Спеціальні визначники для військової справи* та подано таблиці перекодування для вилучених визначників 355.08 і нові спеціальні визначники 355.09 *Особовий склад військовослужбовців сухопутних військ, військово-морських сил та інших родів військ* (355.08 у разі необхідності підрозділяти як 35.08).

Некоректне використання визначника в підкласі 378.09 *Самостійні вищі заклади та спеціальні відділення, факультети* класу 37 виправлено (його зміст переміщено в 378.093). Але також необхідно перекодувати підкласи 378.094 та 378.096, адже, як очевидно із їхнього наповнення (опису),

вони є підрозділами 378.093. Спеціальний визначник 37.091 *Організація навчальних закладів* був уведений у клас 37, без урахування його наповнення в підкласі 379.8.091 *Джерела та причини дозвілля, вільного часу*. Тому потребують перекодування підкласи 379.8.091/.095 розділу 379.8 *Дозвілля* (наповнення 379.8.091 не відповідає наповненню 37.091, а підклас 379.8.093 відрізняється за змістом від нового підкласу 378.093).

Кількість нових термінів і термінологічних сполучень, уведених у класифікаційні ділення УДК та в приклади комбінування протягом розглядуваного періоду, порівняно невелика, але всі вони, напевно, будуть затребувані користувачами як актуальні та важливі.

Наведемо найцікавіші нові терміни та термінологічні сполучення з різних класів та їхні індекси (табл. 4).

Таблиця 4

Клас, розділ	Опис	Індекс (код)
(...) визначники форми	Глосарії Лексикони	(03) (03)
(4/9) визначники місця	Англомовні країни (світу) Європейський Союз Ісламські країни Азії Співдружність Незалежних Держав Християнські країни (світу)	(100-69=111) (4-6ЄС) (раніше для позначення ЄС використовували допоміжний індекс (4-672ЄС)) (5-69:28) (47+57-672СНД) (100-69:27)
-05 визначники осіб	Безпритульні Волоцюги Ізгої	-058.51 -058.51 -058.51
004	Голографічні диски Лазерні диски	004.085.8 004.085.4
02	Бібліотерапія Читацькі клуби	028.8:615.85 028:061.2
1	Віщування Ворожіння Іудейський містицизм	133.3 133.3 141.331.5
2	Просвітлені Самітники Траурні обряди Ууду (вуду), обряд Хадж	233-36 2-788-35 2-557 28-536.1 28-57-426.5(532.21)
3	Пірсинг тіла Проколювання тіла Торговельні бар'єри Соціальні працівники	391.92 391.92 33.025.16 (змінено індекс для поняття) 364.4.08 (поряд з 364-43)
54	Періодична система хімічних елементів	544.116(083.44)
61	Йоготерапія Кінезіологія Кінезіотерапія	615.825 612.76 615.825
63	Біопестициди Хімічні пестициди	632.95:57 632.95:661.16
630	Агролісівництво Аерозйомка насаджень Арборетуми Водогосподарські заходи Ґрунтознавство Деревообробна промисловість Заплавні ліси Землекористування, політика Лісогосподарська політика Лісозахисні смуги, догляд Лісокористування Лісонасаджень політика Моніторинг лісонасаджень Пожежонебезпечність	630*26 630*58 630*27 630*116 630*114 630*83 630*26 630*91 630*91 630*26 630*28 630*9 630*57 630*431
64	Няньки (доглядальниці) Годувальниці	649-053.2-051 649-053.3:613.287.2-051
65	Кадровий менеджмент Управління кадрами	658.3 658.3
9	Доколумбова Америка, історія	94(399.7)

На закінчення зробимо декілька зауважень. На наш погляд, при внесенні змін та доповнень у таблиці Консорціум не завжди діє послідовно. Привертає до себе увагу недостатня уніфікація позначень тих самих понять. Наприклад, відповідно до Таблиці 1e *Загальні визначники місця* столиці країн позначаються за допомогою визначника (1-25). Але під час адміністративно-політичного поділу країн цей визначник використано не завжди (Москва (470-25), Берлін (430-25), Таллінн (474.2-25), Вашингтон (73-25)). Однак, для столиць багатьох інших держав (Польща, Молдова, Франція, Португалія тощо) застосовано визначники адміністративних одиниць, в яких вони розташовані (Варшава (438.111), Лісабон (469.411), Париж (443.611) тощо). Чи варто вводити

для столиць країн окремі класифікаційні ділення і тим самим свідомо збільшувати загальну кількість рубрик, коли можна використовувати спеціальний визначник (1-25)? Звичайно, у цьому немає помилки, але, можливо, всім розробникам класифікації національних регіонів потрібно дотримуватись єдиних правил під час позначення столиць країн.

На жаль, реструктуризація таблиць УДК за допомогою заміни простих індексів основного ряду комбінованими класами не завжди призводить до зручних і коротких індексів для окремих понять, навпаки, іноді значно подовжує їх. Нижче наведено деякі приклади порівняння індексів того самого поняття до та після заміни простих індексів комбінованими (табл. 5).

Таблиця 5

Прості індекси		Комбіновані індекси	
378.126	Підготовка професорсько-викладацького складу	378.091.212:005.963	Підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу
378.3	Пожертвування. Стипендії. Гранти. Субсидії. Фінансування наукових робіт	378.014.543.3	Фінансова підтримка студентів. Стипендії. Освітні фонди. Гранти
535-21	Група червоного кольору	535-2-026.613.1	Група червоного кольору
645.439	Рухомі столи. Чайні столики	645.4:684.44-026.362	Пересувні столи. Чайні столики
725.398	Будівлі для пасажирів та вантажів авіатранспорту	725.1:656.71.013	Термінали аеропортів
727.64	Будівлі ботанічних садів...	727:58:069.029	Будівлі ботанічних садів...

Вважаємо, ця реструктуризація не завжди раціональна, потрібно обережніше здійснювати такі заміни та вилучення окремих важливих понять як зайвих.

І ще одне зауваження. Мабуть, не варто поспішати з уведенням нових або модифікованих рубрик, а уважніше та ретельніше перевіряти структуру розділів, фасетність тощо, перш ніж публікувати такі відомості. Інакше буде повторюватись ситуація, яку ми спостерігаємо не перший рік. Так, у

2006 р. детально розроблено розділ 28 *Іслам*, а вже в наступному році його перекомпонували з урахуванням фасетної структури деяких класифікаційних рубрик.

Список використаної літератури

1. *Revised UDC Tables // Extensions and Corrections to the UDC.* — 2007. — № 29. — P. 95—157.
2. *Revised UDC Tables // Extensions and Corrections to the UDC.* — 2008. — № 30. — P. 79—147.